

اشاره

دنیای قرن بیست و یکم در واقع دنیای استیلای فناوری نوین اطلاعات و ارتباطات بر پدیده‌ها و فعالیت‌های علمی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی خواهد بود. سیستم‌های آموزشی به تبع آن آموزش و پرورش، هرگز نمی‌توانند خود را منفک از دیگر نهادهای اجتماعی، ملی و فعل و انفعالات گسترده بین‌المللی بدانند، زیرا جامعه آموزشی مرکز ثقل تغییرات و تحولات هزاره سوم خواهد بود. هم‌زمان با تغییر و تحولات اطلاعات در عرصه‌های مختلف نظام‌های آموزشی و مؤلفه‌های اصلی آن یعنی نظام تربیت معلم، هدف‌های آموزشی، نظام برنامه‌ریزی درسی و برنامه‌ریزی آموزشی و نظام مدیریتی در حال تغییرات اساسی‌اند.

بررسی تأثیر به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه مهارت‌های مدیران

کلیدواژه‌ها: فناوری اطلاعات، ارتباطات، مهارت‌های مدیران.

رلبه‌جوهری
کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

دکترحیدرتورانی

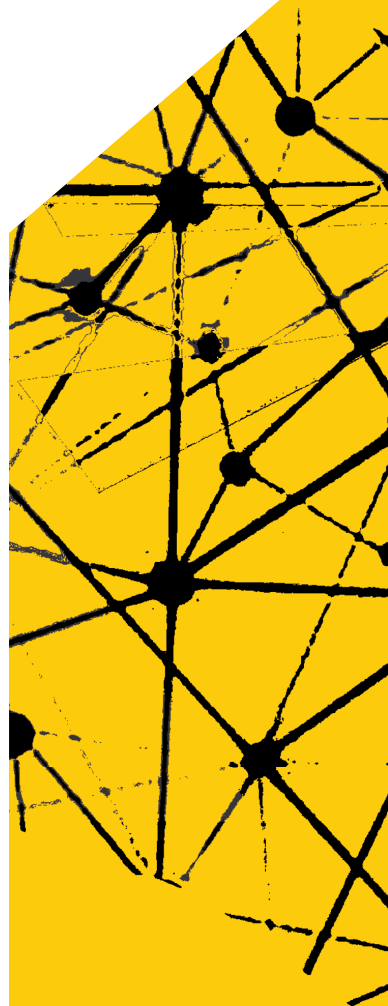
عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

دکترعباس خورشیدی

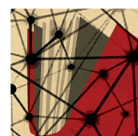
استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

طرح مسئله

در سازمان‌های آموزشی عصر جدید که متأثر از تغییرات و تحولات سریع اجتماعی و رشد و توسعه دانش و فناوری اطلاعات است، مدیران آموزشی نه تنها به لحاظ فردی باید توانایی تطبیق خود با شرایط جدید سازمانی را داشته باشند، بلکه باید سازمان انسانی مدرسه را به گونه‌ای شکل دهند تا بین افراد آن که هر یک دارای گرایش‌ها و ارزش‌های خودشان هستند، با سیستم مدرسه توافق وسیعی به وجود آید. (ملکی، ۱۳۸۸)

در دنیای
فعلی، بهره‌گیری
از فناوری اطلاعات
و ارتباطات،
خمیرمایه توسعه
انسانی در سازمان
و جامعه است و
محورهای اساسی
توسعه منابع انسانی
و ماهیت آن را نیز
متناسب با نیاز
جامعه و انسان‌ها
تعیین می‌کند

از دست‌آوردهای مهم توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و به کارگیری آن‌ها، تولید و نشر دانش و دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی و آموزشی در هر زمان و مکان محسوب می‌شود. در آموزش و پرورش مدیران بیش از همه نیازمند تبادل تجارب و اطلاعات هستند. زیرا مدیران در محیط جدیدی که عصر اطلاعاتی ایجاد کرده، دو نقش اساسی دارند:

نقش اول: کسب دانش و ارتقای سطح دانش و مهارت‌های شغلی به‌طور مستمر و روزآمد؛

نقش دوم: مدیریت دانش و اطلاعات و تلاش در جهت راهنمایی و هدایت معلمان، دانش‌آموزان و کارکنان در جهت رسیدن به اهداف تعلیم و تربیت.

مدیر آموزشی نقش حیاتی و حساسی در پیشبرد اهداف تعلیم و تربیت دارد. با توجه به این‌که امروزه تبادل اطلاعات در دنیا به شکل ثانیهای درآمده است، نظام آموزشی و مدیران آموزشی به منظور توسعه مهارت‌ها و توانایی‌ها و پیشرفت و همچنین جلوگیری از عقب‌ماندگی نیازمند استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات هستند. (نواب‌زاده، ۱۳۸۰، ص ۳۶).

در دنیای فعلی، بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات، خمیرمایه توسعه انسانی در سازمان و جامعه است و محورهای اساسی توسعه منابع انسانی و ماهیت آن را نیز متناسب با نیاز جامعه و انسان‌ها تعیین می‌کند. (سلطانی، ۱۳۸۲). در بسیاری از کشورهای دنیا گسترش فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی آمار و اطلاعات موجود در مورد میزان گسترش و به کارگیری فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش کشورهای جهان درمی‌یابیم که، در بسیاری از کشورهای دنیا از جمله کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، برای تجهیز مدارس با امکانات گوناگونی همچون رایانه و دسترسی به اینترنت، برنامه‌های جامعی وجود دارد. با توجه به گسترش روزافزون فناوری اطلاعات و تأثیر فزاینده آن بر زندگی انسان، آشنایی دانش‌آموزان، معلمان و مدیران با این فناوری و تسلط در استفاده از ابزارهای آن از ضروریات است. (جلالی، ۱۳۸۲)

از این‌رو با توجه به نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات بر آموزش و پرورش و سیستم‌های مدیریتی و اهمیت نقش مدیر در مدرسه مسئله این است که مدیران آموزش و پرورش چه استراتژی‌هایی را بایستی اتخاذ کنند که نظام‌های تربیتی و آموزشی در قرن بیست و یکم سنتی نباشد بلکه همگام با رشد و پیشرفت بشری به بازسازی و بازآفرینی مهارت‌های خود بپردازند تا بتوانند در رقابت‌های جهانی مبارزه کنند و عامل تحول و توسعه باشند؟ و با توجه به تغییرات پرشتاب محیط بیرونی و درونی مدرسه، چگونه مدیران مدارس می‌توانند، ایفای نقش کنند؟ و یا بین انقلاب اطلاعات در مدیریت و توسعه مهارت‌های مدیران چه رابطه‌ای وجود

دارد؟ و یا فناوری اطلاعات در توسعه کدام مهارت‌ها مؤثرتر است؟

با توجه به نقش مدیران در سیستم‌های آموزشی و مسئولیت‌های بالایی که آنان در پیشبرد اهداف تعلیم و تربیت دارند، بررسی تخصص‌ها و آگاهی‌ها و مهارت‌های‌شان از اهمیت خاصی برخوردار است.

پیشینه‌های نظری و تجربی پژوهش

در زمینه تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر مهارت‌های مدیران به‌طور مستقل مقاله‌ای نوشته نشده یا پژوهشی انجام نگرفته است. تعدادی از مقاله‌ها و پژوهش‌ها که در کنار توجه به عوامل دیگر به مسئله مورد نظر نیز پرداخته‌اند، به شرح زیر است:

مدیران از فناوری اطلاعات و ارتباطات به منظور تسهیل وظایف مدیریتی مانند طراحی سازمان، تدوین استراتژی‌ها و تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند. (صرافی‌زاده، ۱۳۸۳). تکنولوژی اطلاعات توانایی سازمان‌ها را افزایش می‌دهد و نیز سبب تسهیل روند اداری و افزایش بازده نیروی انسانی و مدیریت می‌شود. (فیروزجایی، میرحسینی، ۱۳۸۵). عبدالله‌پور (۲۰۱۰) در مقاله «نقش‌های فناوری اطلاعات در عملکردهای مدیریت منابع انسانی» برخی از نتایج کاربرد فناوری اطلاعات در عملکردهای مدیریت را به شرح زیر مطرح می‌کند: دقت و سرعت در انجام عملکرد، ارزیابی دقیق و سریع، اعلام بازخورد به موقع، کنترل و ارزیابی نامحسوس، برقراری نظم بیش‌تر. (لوکاس، ۱۹۹۶). مزایای فناوری اطلاعات برای سازمان را چنین برمی‌شمارد: کسب اطلاعات به هنگام و به موقع، کاهش فعالیت‌ها و کارهای دفتری، بهبود تصمیم‌گیری، ارتباطات و هماهنگی بیش‌تر، کاهش زمان فرآیند کار، بهبود رقابت.

البدای و صرافپور (۱۳۸۰) در پژوهشی نشان دادند که به کارگیری (ICT) در اجرای وظایف مدیریت منابع انسانی باعث بهبود روش‌های مدیریت شده است. نتایج پژوهش اسماعیلی قوام (۱۳۸۰) نیز حاکی از این بود که به کارگیری (ICT) در به کارگیری مناسب منابع و روش‌های کار، در کمیت کار مطلوب، قضاوت صحیح کارکنان و ایجاد تعهد و مسئولیت‌پذیری در کارکنان مؤثر است. تامپسون (۲۰۰۲) در پژوهشی نشان داد که استفاده از فناوری اطلاعات در امور اداری برای مدیران آموزشی ضروری بوده و همچنین مهارت‌های کاربردی فناوری در نظام تصمیم‌گیری مدیران مؤثر است. گاتچالک (۲۰۰۲) نیز طی پژوهشی نشان داد که به کارگیری (ICT) در نقش‌های اطلاعاتی رهبران و بر میزان نقش‌های تصمیم‌گیری آن‌ها اثر می‌گذارد. کریستوفر (۲۰۰۳) در پژوهشی نشان داد که مدیران مدارس عمومی از فناوری اطلاعات در نظام پشتیبانی

تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند و مدیران نیاز به آموزش در استفاده از رایانه برای مدیریت و تجزیه و تحلیل نظام پشتیبانی و نظام تصمیم‌گیری دارند. همچنین هیند (۲۰۰۸) طی پژوهشی نشان داد که متغیرهای مدیریت دانش که یکی از آن‌ها فناوری اطلاعات بوده، دارای اثرات مثبت، مستقیم و معنادار بر متغیر نوآوری است. در مجموع، مرور ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که هیچ‌یک از پژوهش‌ها مستقیماً تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات را بر توسعه مهارت‌های مدیران بررسی نکرده‌اند. از این‌رو، پژوهش حاضر با بررسی تأثیر به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات بر توسعه مهارت‌های مدیران با این هدف انجام شده که اهمیت نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش و نقش آن در توسعه مهارت‌های مدیران مدارس متوسطه مورد بررسی قرار گیرد تا بتواند ما را در مواجهه با پدیده‌های نوین و تعیین مسیرهای تحول یاری کند. امید است که مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی از مطالعه حاضر، تهیه پاسخ مناسب به پرسش‌های زیر است:

۱. آیا بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه مهارت‌های فنی و حرفه‌ای در مدیران رابطه وجود دارد؟
۲. آیا بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه مهارت‌های نوآوری در مدیران رابطه وجود دارد؟
۳. آیا بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه مهارت‌های تصمیم‌گیری در مدیران رابطه وجود دارد؟
۴. آیا بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و تقویت خود نظارتی در مدیران رابطه وجود دارد؟
۵. آیا بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات و توسعه مهارت‌های ارتباطی مدیران رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها

پژوهش حاضر از نظر اهداف کاربردی بوده، از نظر داده‌ها کمی و از نظر ماهیت و نوع مطالعه همبستگی است. جامعه آماری را کلیه مدیران دبیران مدارس متوسطه آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ تشکیل دادند. در این پژوهش حجم نمونه آماری از روش نمونه‌برداری تصادفی چند مرحله‌ای حاصل شده و حجم گروه نمونه پژوهش را ۳۰۰ نفر دبیر و ۸۵ نفر مدیر تشکیل داده است. برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به آزمون فرضیه‌های تحقیق، از روش میدانی توزیع پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است که شامل دو پرسشنامه با درجه‌بندی لیکرت بوده و گزینه‌ها به صورت خیلی زیاد، زیاد، کم و خیلی کم

هستند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده که نتایج آن به شرح زیر است:

بین به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات با توسعه مهارت‌های مدیران مدارس (مهارت فنی و حرفه‌ای، مهارت تصمیم‌گیری، مهارت نوآوری و تغییر، مهارت ارتباطی و خودنظارتی) ارتباط قوی و تنگاتنگی وجود داشته و به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات از حیث میزان تأثیرگذاری بر مهارت‌های فوق نزد مدیران از اهمیت و ارزش فراوانی برخوردار است؛ ضمناً تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه‌های دبیران و همچنین مدیران زن و مرد در خصوص تأثیر به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات مدیران بر مهارت‌های ایشان وجود ندارد و این نظرات تقریباً شبیه به یکدیگر است.

پیشنهادهای کاربردی

در راستای نتایج و اهداف پژوهش پیشنهادهای کاربردی به شرح زیر ارائه می‌شود.

❖ نتایج این پژوهش به خوبی روشن نمود که به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه مهارت‌های مدیران مؤثر است. از این‌رو، توصیه می‌شود مدیران برای بهره‌گیری بیش‌تر از این گونه فناوری‌های نوین ارتباطی در جهت توسعه مهارت‌های فنی خود، تلاش و برنامه‌ریزی بیش‌تری داشته باشند.

❖ نتایج این تحقیق در اختیار مسئولان آموزش و پرورش قرار داده شود تا آن‌ها بتوانند از نتایج پژوهش در فرآیند تصمیم‌گیری‌های خود در خصوص توسعه مهارت‌های مدیران از آن بهره‌برداری نمایند.

❖ عصر کنونی دوره تحولات شتابنده و غیرقابل پیش‌بینی است. از جمله مراکز علمی و آموزشی (به ویژه مدارس متوسطه تحصیلی) که بیش‌تر مورد توجه آموزش و پرورش هستند، باید برای ارتقای مهارت‌های فنی و حرفه‌ای مدیران و حتی دبیران سرمایه‌گذاری نمایند و در کنار آن، توجه به کیفیت بخشیدن به هر یک از اجزا از جمله موارد مهم به حساب می‌آید.

❖ مدیران آموزشی باید قادر باشند تا حوزه تحت فعالیت خود را که درگیر چالش‌های بسیاری در محیط پیچیده‌اند، هدایت و راهنمایی کنند. اگر مدیران آموزشی در مدارس دارای دانش و مهارت‌های کافی در این زمینه نباشند، بدون تردید نظام آموزشی نیز از اثربخشی، کارایی و اعتبار لازم برخوردار نخواهد بود.

❖ برنامه‌ریزان و مقامات عالی در نظام تعلیم و تربیت باید به این نکته توجه ویژه‌ای معطوف نمایند که امروزه شایستگی‌های مدیران در دنیای تغییرات اهمیت روزافزونی دارد. شایستگی‌های مدیران توانایی جذب، توسعه، حفظ و نگهداری منابع انسانی لایق و کارآمد

تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه‌های دبیران و همچنین مدیران زن و مرد در خصوص تأثیر به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات مدیران بر مهارت‌های ایشان وجود ندارد

